

MAGYAR KÓDEX-CSALÁDOK.

(Első közlemény.)

A középkori magyar kódexirodalom legtöbb és legbecsebb termékét különféle rendekhez tartozó magyar szerzetesek és apácák könyviró és másoló buzgóságának s rátermettségének köszönhetjük. A középkori magyar szerzetesrendek fényes betűvel írták be nevüket a magyar művelődés és irodalom történetébe.¹

1. Kódexeink csoportosítása.

A kolostori irodalom művelésében s vele irodalmunk megalapozásában, mint ismeretes, többféle szerzetesrend szerzett elévülhetetlen érdemeket. A magyar irodalomtörténet atyamestere, Toldy Ferenc hangoztatta már: «Különösen voltak pedig munkások vallásos iratok készítésében a ferenciek és dömések, kiktől legnagyobb része származik a ránk jutott írott könyveknek; ezeket követték magyar-írói munkásságban a tudós pálosok; a néma barátoktól vagyis karthausiaktól eddig csak egy, de igen tetemes, munkát birunk az Érdy-codexben; a kláraszüektől csak azok ordinariuma² maradt fen, s ez is, úgy látszik, elvesző félben.»³ Volf György⁴ és Némethy Lajos⁵ szintén ferences, domonkos, pálos és karthauzi kódexekről s ezen szerzetesrendek irodalmi érdemeiről szólnak. Az irodalomtörténet a legújabb korig elsősorban ezen négy szerzetesrend irodalmi munkásságát méltatja.

¹ E tanulmány folyamán többször idézett munkákat ekként rövidítem:
K = Karácsonyi János: *Sz. Ferenc rendjének története Magyarországon 1711-ig.* I—II. k. Bpest, 1923., 1924.

N = Némethy Lajos: *Adatok Árpádházi boldog Margit ereklyéinek történetéhez.* Bpest, 1884.

T = Timár Kálmán: *Prémontrei kódexek.* Kalocsa, 1924.

VA = Vargha Damján: *A Domonkos-rend érdeme a magyar irodalom megalapozásában.* (Sz. István Akadémia Értesítője. 1916. 103—122. l.)

VE = Vargha Damján: *A Szent Domonkos-rend és a magyar kódexirodalom.* (Horváth Sándor: *A Szent Domonkos-rend multjából és jelenéből.* Bpest, 1916. 222—256. l.)

² A Lányi-k.-t tartották tévesen Klára-szüzek ordinariumának. Ez a somlyóvásárhelyi prémontrei apácák ordinariumának bizonyult. (V. ö. M. Nyelv. 1921. 149. l.) Ma már azt is tudjuk, hogy a ferences kódexek legnagyobb része Klára-szüzek, elsősorban az óbudai apáca kolostor használatára készült.

³ Toldy F.: *A magyar nemzeti irodalom története.* Pest, 1851. II. k. 84.

⁴ Nyttár bevezetése.

⁵ N 197—207. l.

Újabban Vargha Damján tartott szemlét a fölött, mit köszönhet a magyar kolostori irodalom az egyes szerzetesrendek buzgóságának. Eredetük szerint csoportosította a magyar írott könyveket. Felosztása szerint «a magyar kódexek hovátartozandóság szempontjából öt csoportra oszthatók:

1. Legnagyobb azoknak a kódexeknek a száma, melyek *ferences* eredetűek; számuk 19,
2. kisebb a *Domonkos* származásúak száma: 14,
3. négyről vitátjuk, hogy *pálos* kéz munkája,
4. kettőt tartunk *karthauzinak*,
5. nyolcról nem tudjuk, milyen műhelyből kerültek ki.¹

A kódexeknek ez a csoportosítása, melyet természetesen Vargha D. maga sem tart véglegesen lezárt kutatások összegzésének, mind a régi, mind az újabb kutatások alapján még több tekintetben módosulást fog szenvedni. Nemcsak az egyes csoportokon belül fog változni az odasorolható kódexek száma, hanem új csoportok is járulnak az öt csoporthoz, az egyes csoportokon belül pedig alcsoportokat lehet elkülöníteni.

Más szerzetesrendek is buzgólkodtak a magyar kolostori irodalom megalapozásában. Az öt csoporthoz máris hozzáfűgeszthetjük hatodiknak a *prémontrei*, hetediknek pedig a *bencés* kódexek csoportját. Számra nézve a prémontrei kódexek csoportja meghaladja az eddig harmadik helyen álló pálos csoportot is.

A ferences kódexek népes csoportjában az apácák használatára készült könyvek két alcsoportra oszthatók: Klára-szűzek és Sz. Ferenc harmadrendi apácák részére készült kódexek csoportjára. Az elkülönítést már megkezdte Karácsonyi János.² A ferences és Domonkos kódexek egy része szorosabban érintkezik egymással. Ezeknek összefüggését és kapcsolatát is meg kell állapítanunk.

Erdemes a kódexek vándorlását is vizsgálunk. Érdekes pl., hogy pálos eredetű imakönyvek (Czech-, Festetics-k.) idővel nyilván Domonkos-apácák birtokába jutottak. Épen a Domonkos kódexek vándorlásának vizsgálata jár legtöbb tanulsággal.

2. Ferences kódexek.

Legnépesebbnek tartják a ferences eredetű kódexek csoportját. Vargha Damján, mint láttuk, 19 ferences kódexet tüntet föl 14 Domonkos kódex mellett, Volf György 14 ferences kódexről szól ugyanannyi Domonkos kódex mellett. Brisits Frigyes 18 ferences eredetű kódexre utal.³

¹ A V106. l.

² K II. 602—603. l.

³ Brisits Fr.: *Assisi Szent Ferenc*. (M. Könyvt. 1007—1008. sz. 78. l.)

A) Karácsonyi János¹ a Ferenc-rendiek magyar irodalmi működését ismertetve, húsz ferences nyelvemléket sorol föl: 1. Gyulafehérvári glosszák. 2. Ehrenfeld-k. 3. Németújvári glosszák. 4. Guary-(Góry), 5. Virginia, 6. Nádor, 7. Simor, 8. Nagyszombati, 9. Debreceni, 10. Weszprémi, 11. Nagyszombati (fölfedezőjének elnevezése szerint: Máriabesnyői) töredék. 12. Piry-hártya, 13. Lobkowitz 14. Bod (Ferenccs jellege kétes.) 15. Vitkovics-k. s Miskolci töredék, 16. Kazinczy, 17. Teleki, 18. Székelyudvarhelyi, 19. Lázár Zelma, 20. Tihanyi-k.

A ferences kódex-családba fölvelt frott könyvek közül kettőt: a Virginia- és Bod-k-t a Domonkos kódexek csoportjába kell iktatnunk. A Máriabesnyői töredék és a Piry-hártya Jakubovich Emil megállapítása szerint egy és ugyanazon kéziratnak kiesett levelei.² E szerint Karácsonyi csoportosítása leolvad 17 kódexre. Viszont a ferences-kódexek jegyzékébe föl kell még vennünk a Pintér Jenőnél is ferencesnek jelzett Keszthelyi- és Kulcsár-k-t.³ Horváth Cyrill a kétségtelenül ferences eredetű nyelvemlékek sorába fölvette a Müncheneri töredéket is.⁴ Ezek hozzászámításával lesz 20 ferences nyelvemlék.

B) Vargha Damján a ferences kódexről 1926 okt. 11-én tartott akadémiai felolvasásában 18 ferences kódexet sorolt fel. Ezek a kódexek: 1. Ehrenfeld-Jókai-k. 2. Virginia-k. 3. Simor-k. 4. Lobkowitz-k. 5. Lázár Zelma-k. 6. Érdy-k. (Az első Sz. Ferenc-és Klára-prédikáció van benne.) 7. Piry-hártya. 8. Nádor-k. 9. Nagyszombati k. 10. Debreceni k. 11. Vitkovics-k. és Miskolci töredék. 12. Teleki k. 13. Kazinczy-k. 14. Székelyudvarhelyi k. 15. Tihanyi k. 16. Guary-k. 17. Bod-k. (Ferenccs eredete kétséges.) 18. Weszprémi k.⁵

Karácsonyi csoportosításához képest kevés az eltérés. Vargha csak a kódexek korára terjed ki, Karácsonyi figyelembe veszi a korábbi töredékes nyelvemlékeket is.

Vargha nem említi a Máriabesnyői töredéket, de fölveszi a kimutatásba az Érdy-k-t is. Az Érdy-k-et tartalmilag hozza kapcsolatba a ferences kódexekkel. Kapcsolatba hozható a Ferenc-renddel oly címen is, hogy a névtelen néma barát ferences apácáknak és segítőtestvéreknek is olvasmányul szánta a maga prédikáció- és legendagyűjteményét. Egyébként karthauzi eredetű kódex. A Bod- és Virg.-k. Domonkos-jellegű kódexek. Ám a Ferenc-legendának az az alapszövege, melyen a Virg.-k.-nek a Sim. k.-szel érintkező része alapul, mindenesetre ferences eredetű volt s az óbudai Kláraszűzektől kérhették el lemásolás végett a margitszigeti Domonkos-apácák.⁶

¹ K II. k. 586—608. l.

² Jakubovich E. szóbeli közlése.

³ Irodalomtört. 1914. 308. — Pintér Jenő: *A m. irodalom történetének kézikönyve*. Bpest, 1921. I. 53. l.

⁴ Horváth Cyrill: *A régi magyar irodalom története*. Bpest, 1899. 85. l.

⁵ Saját jegyzeteim a felolvasásról. — Tanulmányom megírása óta megjelent Vargha D. felolvasása *Szent Ferenc és fiai a magyar kódex-irodalomban* címmel. (*Szent Ferenc nyomdokain* c. emlékkönyv. Bpest, 1926. 79—122. l.)

⁶ IK. 1926. 267. l.

A Karácsonyi kimutatásában szereplő kódexek közül 18 a kétségtelenül ferences jellegű, a Vargha lajstromozta 18 kódex közül 16 valóban ferences jellegű.

C) Régebben ferences jellegűeknek tartottak még más kódexeket is.

1. Eredetileg ferenciek bibliájának nevezték a legrégebb bibliafordítást, s ez az elnevezés még ma is kísért. Pedig az egész elnevezés félreértésen alapul. Az a ferences krónika, amelyik Tamás és Bálint huszitasággal vádolt papok bibliafordításáról s Moldvába meneküléséről tudósít, nem mondja Tamást és Bálintot ferences barátoknak.¹ Kamoncon sohasem volt Ferenc-rendi kolostor s abban az időben csak mint inquisitorok fordultak meg Kamoncon a rend egyes tagjai. Egykorú történeti emlékek is plébánosnak mondják Bálintot.² Csak az irodalomtörténetbe kerültek bele mint ferencesek, s így lett a nekik tulajdonított kódex-bibliából ferenciek bibliája. Még Zolnai Gyula is huszita eretnekséggel vádolt ferences papoknak mondja Tamást és Bálintot.³

Természetesen ferences jellegűnek tartották azokat a kéziratokat (*Bécsi, Müncheni, Apor-k.*) is, melyek a Tamás és Bálint névvel jóhiszeműen kapcsolatba hozott bibliafordítás szövegét őrizték meg. Újabban a Bécsi, Müncheni és Apor-k., vagyis a legrégebb bibliafordítás prémontrei eredetét vitattam, Gálos Rezső pedig annak bencés eredetét vitatja.⁴ Ámde kettőnk dolgozatai után is olvashatunk még a Bécsi, Müncheni és Apor-k. ferences jellegéről s a ferences bibliáról.⁵ Karácsonyi és Vargha természetesen kikapcsolják a ferences nyelvemlékek sorából a legrégebb bibliafordítást.

2. Régebben a *Thewrewk-kódexet* is ferences nyelvemléknek tartották. A Domonkos kódexekről írt tanulmányaiban még Vargha D. is ezen a nézetten volt. Lehetségesnek tartotta, hogy a Thewr.-k. első írói klarissza-apácák voltak és Sövényházi Márta Domonkos-apáca Nagyváradon segédkezett az ottani klarisszáknak a Thewr.-k. másolásában.⁶ Ám — mint erre még visszatérek — az irodalomtörténetírók téves történeti adat alapján tartják a nagyváradi klarissza-kolostort a Thewr.- és Érs.-k. iratásának helyéül. A kódexek másolása idején a margitszigeti Domonkos-apácák nem tartózkodtak sem Nagyváradon, sem a Nagyvárad mellett levő Szentjánoson. Nem 1529-ben, hanem csak 1541-ben menekültek oda.

¹ Toldy Ferenc: *Analecta Monumentorum Hungariae Historica* I. 240.

² Fermentžin Eusebius O. S. Fr.: *Acta Bosnae*. Zágráb, 1892. 173.

³ Zolnai Gy.: *Nyelvemlékeink a könyvnyomtatás korág*. Bpest, 1894.

1111.

⁴ T 27. és 36. l. — Gálos R.: *Legrégibb bibliafordításunk*. Bpest, 1926.

⁵ Brisits Frigyes i. m. 77. és 79. l.

⁶ VA 110 és 113.

A Thewr.-k.-ben valóban vannak ferences jellegű szövegek. Ilyen például a Jusztina apáca részére írt *Szent Ferenc Atiank-Imadfalga* (184. Nytár II. 317.) Csakhogy ezek jóval későbbi, XVII. századbeli toldalékai a kódexnek. Az imádságos könyvnek 1531 tájáról származó alapszövegében nincs ilyen ferences jellegű darab. A kódex alapszövege valószínűleg a margitszigeti Domonkos-apácák részére készült, és csak a XVI. század végén vagy a XVII. században került a könyv klarisszák birtokába, mikor a margitszigeti apácák már Nagyszombatban laktak, utóbb pedig beolvadtak a pozsonyi klarisszák közé. Itt kerülhetett a kódex előbb Jusztina, majd Kata nevű Klára-szűz birtokába.¹

D) A ferences kódexek közül az apácák használatára írt könyvek két alcsoportra oszlanak: klarissza és Sz. Ferenc harmadrendi kódexek csoportjára. Az irodalomtörténet a legújabb időkig csupán klarissza kódexekről tudott. A történelem s az irodalomtörténet művelői (Volf Gy. stb.) a Sz. Ferenc harmadrendi apácákat, más néven szesztrákat vagy beginákat összetévesztették a Klára-szűzekkel, s ezért az apácák használatára készült ferences kódexeket mind klarissza kódexeknek mondták. Itt az ideje, hogy pontosan külön válasszuk a klarissza és a harmadrendi kódexeket.

a) Klarissza kódexek.

Többen foglalkoztak már annak a megállapításával, milyen kódexek készültek a magyar Klára-szűzek használatára.

1. Elsőnek Némethy Lajos állította össze a klarissza kódexek jegyzékét.² Az ő csoportosítása szerint klarissza-apácák birtokából maradtak ránk a következő kódexek: 1. Ehrenfeld, 2. Lobkowitz, 3. Lányi, 4. Debreceni, 5. Vitkovics, 6. Teleki, 7. Kazinczy, 8. Tihanyi, 9. Virginia, 10. Weszprémi k. Azonkívül még 12 kódexet sorol föl, melyekről nem tudja megállapítani, vajon Domokos-apácák vagy Klára-szűzek számára íródtak. Közte van az óbudai eredetű Nádor, Simor és Nagyszombati k., továbbá a Keszthelyi és Guary k. Már Némethy említi, hogy a klarissza kódexek közül legtöbb az óbudai apácák részére készült.

A Lányi k.-t Volf, Némethy s mások is tévesen tartották a pozsonyi Klára-szűzek ordináriumának; ez a somlyóvásárhelyi prémontrei apácák ordináriuma és csak a XVI. század végén jutott klarissza kolostorba.³ A Virginia k. szintén eredetileg Domonkos jellegű és csak a XVII. században került Klára-

¹ A Thewr.-k. 169. lapján (Nytár II. 311.) említett Soror Kata nem másolója volt a kódexnek, hanem tulajdonosa. Más kéztől való az előtte olvasható ajánlás: «Soror Justinanak» s a kódexnek ez a része, mint a «Soror Kata» névbejegyzés.

² N 201—207. l.

³ T 27.

szüzek kezére. A Teleki k. maga is elárulja, hogy harmad-szerzetbeli húgok, v. i. harmadrendi apácák részére készült.¹

Némethy csoportosítását követte Horn Emil is.²

2. Volf György kétségtelen klarissza kódexeknek mondja ezeket: 1. Debreceni, 2. Lobkowitz, 3. Lányi, 4. Teleki, 5. Kazinczy, 6. Tihanyi k. Valószínűleg klarissza kódexek: 7. Ehrenfeld, 8. Apor, 9. Vitkovics k. és Miskolci töredék. 10. Simor k. Esetleg klarissza kódex: 11. Pozsonyi k.³

A Lányi- és Teleki k.-ről már előzőleg szóltam. Az Apor- és Pozsonyi k. prémontrei eredetű.

3. Zolnai Gyula szerint kétségtelenül klarissza kódexek: 1. Teleki, 2. Virginia, 3. Weszprémi k. — Valószínűleg kiarissza kódexek: 4. Lobkowitz, 5. Lányi, 6. Vitkovics k. és Miskolci töredék, 7. Kazinczy, 8. Tihanyi-k.⁴

Tudjuk, hogy a Teleki-k. Sz. Ferenc harmadrendi, a Virginia-k. Domonkos, a Lányi-k. pedig prémontrei kódex.

4. Horváth Cyrill csoportosítása szerint még több a ferences, illetőleg klarissza kódexek száma: 1. Ehrenfeld, 2. Winkler, 3. Guary, 4. Nádor, 5. Simor, 6. Nagyszombati, 7. Lobkowitz, 8. Debreceni, 9. Vitkovics, 10. Teleki, 11. Kazinczy, 12. Tihanyi, 13. Virginia, 14. Weszprémi k., 15. Müncheneri töredék.⁵ — Ferences jellegűnek tartja a Bod-k.-t. is.

A kimutatásból lemegy a Domonkos jellegű Winkler- és Virginia-k., továbbá a Teleki-k. A Müncheneri Töredék ferences, de nem klarissza nyelvemlék. A Bod-k. Domonkos-apácák használatára készült.

A Guary k.-t mások férjiszerzetesek, illetőleg segítőtestvérek számára írt kódexnek tartják. Ezen a véleményen van Karácsonyi is.⁶ Ennek a fölfogásnak ellene mond az a körülmény, hogy a kódex szorosán érintkezik az óbudai klarisszák részére készült Nádor-k.-szel s egyik csonka fejezete párhuzamos vele. A Guary-k. is lehetett Klára-szüzeké. Az óbudai Klára-szüzeké volt a Simor-k. is, melyet Karácsonyi szintén férjiszerzetesek részére készült kódexnek tart.⁷

5. Az eddig mondottak figyelembevételével alábbiak szerint csoportosíthatjuk a klarissza kódexeket. Kétségtelenül Klára-szüzek használatára készült kódexek: 1. Nádor, 2. Nagyszombati, 3. Debreceni, 4. Weszprémi, 5. Lobkowitz-k. Valószínűleg klarissza kódexek: 6. Ehrenfeld-Jókai, 7. Simor,

¹ Nytár. XII. 400. l.

² *Une Nièce de Sainte Elisabeth*. Paris, 1908. 58—59.

³ L. a Nytár bevezetéseit!

⁴ Zolnai Gy.: *Nyelvemlékeink a könyvnyomtatás koráig*. Bpest, 1894. (S hasonló című kivonata Bpest 1905.)

⁵ Horváth C. i. m. 85. l.

⁶ K II. 592. l.

⁷ Böröcz Marcellnek a magyar ferencesek irodalmi munkásságával foglalkozó tanulmányai e dolgozat írásakor nem voltak kezem ügyében.

8. Kazinczy, 9. Tihanyi k. Lehet, hogy Klára-szüzek részére készültek; 10. Guary, 11. Vitkovics-k.

b) Klarissza irodalmi központok.

Érdekes kérdés, melyik kolostor részére készültek az egyes klarissza kódexek. Karácsonyi három irodalmi központról szól. Ezek Nagyvárad, Óbuda és Sárospatak. Vargha D. is csatlakozik e véleményhez. Karácsonyi a klarissza kódexeket mindjárt el is osztja e három apácakolostor: Nagyvárad, Óbuda és Sárospatak között. Az ő véleménye szerint az egyes kolostorok között így oszlanak meg a kódexek:

1. A *nagyvárad*i Klára-szüzek részére készült a Nszomb.-k. Karácsonyinak ezt a véleményét nem fogadhatjuk el.

A Nszomb. k. teljes szövegét ugyanaz a kéz másolta, mely a Nád.- és Sim.-k. teljes szövegét s a Debr. k. egyik részét írta le. Azonfelül a Nszomb. k. tartalmilag szorosan érintkezik a Debr. és Érs. k.-szel is, a margitszigeti Domonkos-apácák által másolt Érs. k. pedig épúgy érintkezik a Nszomb., Nád. és Kaz. k.-szel. A Nád. k. ismét más klarissza (Guary) és Domonkos (Wi) kódex-szel is érintkezik. Ezekben a kódexekben azonos szövegegységeknek részint különálló, részint egymástól függő másolatát találjuk. A kódexeknek egymás közelében, egy helyen kellett lenniök. S ez a hely nem lehetett Nagyvárad, hanem csakis Óbuda és a Nyulakszigete. Itt érintkeztek egymással huzamosabb ideig a klarissza- és Domonkos-apácák.

2. A *sárospataki* Klára-szüzek számára készült Karácsonyi szerint a Debreceni k., a Lobkowitz-k.-t pedig három sárospataki Klára-szüz másolhatta valamelyik ottani begina számára. Itt is megvan ugyanaz a nehézség, mint a Nszomb. k.-nál.

A Debr. k. aligha készült a sárospataki Klára-szüzek részére. A Debr. k. tartalmilag szorosan érintkezik a Nád., Nszomb. és Lobk.-k.-szel, ezek ismét több más klarissza és Domonkos kódex-szel. A kódexeknek egész csoportja úgyszólván össze-visszakapcsolódik s ez a szoros összefüggés megint csak Óbudára vall. De Óbudára utal még más körülmény is. A ferences naptárak és szertartási könyvek nem szokták feltüntetni Alamizsnás Sz. János napját.¹ A Debr. k. elején levő legendáskönyv mégis fölveszi Alamizsnás Sz. János életrajzát január vége felé. Budán nagy tiszteletnek örvendett e szent, mióta a szentnek teste 1489-ben Konstantinápolyból Mátyás király budai várkápolnájába került.² Budai helyi vonatkozást sejthetünk abban, hogy a legendáskönyv összeállítója az általános rendi szokástól eltérőleg fölvette a a gyűjteménybe Alamizsnás Sz. János legendáját.

A Lobk.-k. klarissza-apácák részére készült. Tartalmilag szorosan érintkezik a Debr. és Weszpr. k.-szel, úgyszintén a Domonkos jellegű Bodk.-szel. A Lobk.-k. szintén abból az irodalmi központból került ki, ahol

¹ Pl. *Diurnum Romanum* secundum usum romane curie. Venetiae, 1508.

² Knauz Nándor: *Kortan*. Bpest, 1876. 203. l.

megvolt a tartósabb érintkezés a Domonkos-apácákkal. S ez az írói központ megint csak Óbuda lehetett.

Karácsonyi főleg arra alapítja a kódexek elosztását különböző kolostorok közt, hogy azonos szövegegységek ismétlődnek különböző kéziratokban, egy és ugyanazon olvasmányt néha háromszor is lemásolták.¹ Am a margitszigeti Domonkos-apácák részére készült kéziratok könyvekben (pl. Ers.- és Wi.-k., Ers.-k. és Péld.-k.) szintén találunk ilyen párhuzamos szövegegységeket. A kódexek korában már ellanyhult a kolostorokban a szerzetes fegyelem, az apácáknak cellájukban is volt könyvük, melyet saját tulajdonuknak tekintettek. Így érthető, hogy egy és ugyanaz az olvasmány megvolt egy kolostorban többféle másolatban is.

Karácsonyinak másik kiinduló pontja a kódexek vándorlásának vizsgálata. Am itt is legtöbbször csak föltevésre, találgatásra vagyunk utalva.

3. Karácsonyi szerint is a legtöbb klarissza k. az *óbudai* Klára-szűzek részére készült. Az óbudai apácák könyvei voltak: az Ehrenfeld-, Virginia-, Nádor- és Vitkovics-k.

A Virg.-k. azonban a margitszigeti Domonkos-apácák használatára készült. Az Ehr.-Jók.- s a Vitk.-k. hovátartozandóságának meghatározására nincs biztos kiinduló pont. Am van több más kódex, melyeket joggal tartunk az óbudai Klára-szűzek könyveinek. Ilyenek: a Simor-, Guary-, Kazincezy- és Tihanyi-k. Úgyszintén a már említett kódexek: Nszomb., Debr. és Lobk. k.

A legtöbb klarissza k. valóban az óbudai kolostor részére készült. A Klára-szűzek óbudai kolostora époly jelentős irodalmi központ volt, akár a Domonkos-apácák kolostora a Nyulak-szigetén. A két számottevő irodalmi központnak kapcsolatára még vissza kell térnünk.

Ahogy az óbudai apácák másolásra kölcsön adtak könyveket a margitszigeti Domonkos-apácáknak, saját testvérkolostoraik részére is gondoskodhattak könyvekről. Mindenesetre lehettek magyar kódexaik a nagyváradai és sárospataki Klára-szűzeknek is. Am az ő könyveik idővel szintén a magyar kódexek fő gyűjtőállomására, Nagyszombatba kerültek. 1556-ban a sárospataki Klára-szűzek és harmadrendi apácák, majd 1566-ban a nagyváradai klarissza-apácák is Nagyszombatba menekültek.² Magukkal vitték természetesen könyveiket is. Am ugyancsak Nagyszombat és Pozsony városába jutottak az óbudai klarissza-apácák kódexei is. Bajos kiválogatni, melyik kódex melyik kolostoré lehetett. Azt azonban bizonyosra vehetjük, hogy a ránk maradt klarissza kódexek közül a legtöbb az óbudai apácáké volt. Övék az érdem, övék a dicsőség.

TIMÁR KÁLMÁN.

¹ K II. 599.

² K II. 469., 481. és 531. l.